

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาศิลปะระดับอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นวิชาชีพ (professional education) นั้น การออกแบบนิเทศศิลป์ (visual communication arts) เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งของศิลปะประเภทประยุกต์ศิลป์ (applied arts) ที่มีบทบาทต่อวงการธุรกิจในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ผลิตมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับความเจริญทางเทคโนโลยีที่สูงขึ้น ทำให้เกิดการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ เจ้าของธุรกิจแต่ละรายต่างก็พยายามหาวิธีที่จะนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสินค้า หรือบริการของตน ให้เป็นที่น่าสนใจต่อผู้บริโภค เพื่อผลในการโน้มน้าวใจให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าหรือเลือกใช้บริการของตน ดังที่ คาร์ล พานทอง พาลุสุข (2531) กล่าวว่า ปัจจุบันการโฆษณาเป็นเครื่องมือการขายที่ธุรกิจทุกประเภทต้องการ ตั้งแต่ธุรกิจขนาดใหญ่ไปจนถึงธุรกิจขนาดเล็กที่สุด หรือจากคำกล่าวของ ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2519) ที่ว่า ศิลปะมีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง เช่น การออกแบบและการโฆษณาสินค้า

อย่างไรก็ตาม การออกแบบนิเทศศิลป์มิได้หมายถึงแต่เรื่องของการโฆษณาเพียงอย่างเดียว เพราะการออกแบบนิเทศศิลป์มีขอบข่ายของงานกว้างขวางมาก กล่าวคือ การออกแบบนิเทศศิลป์ครอบคลุมถึงการออกแบบเลขศิลป์ทางการพิมพ์ (graphic design) การออกแบบเลขศิลป์ของสิ่งแวดล้อม (environmental graphics) และการออกแบบเลขศิลป์ของภาพยนตร์และโทรทัศน์ (film & TV graphics) (มานิช กงกชนันท์, 2521) ซึ่งการโฆษณาเป็นเพียงงานประเภทหนึ่งในการออกแบบนิเทศศิลป์เท่านั้น

จากการเล็งเห็นถึงบทบาท และความสำคัญ ของการออกแบบนิเทศศิลป์ดังกล่าวข้างต้น จึงมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งของรัฐ และเอกชนทำการเปิดสอนในสาขาวิชานี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่จุดเน้นของหลักสูตรแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไปบ้างตามความพร้อม

ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ความพร้อมเรื่องบุคลากร อุปกรณ์ สถานที่ แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือ หลักสูตรของทุกแห่งกำหนดให้นักศึกษาในชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายต้องทำศิลปนิพนธ์ (บางสถาบันเรียกว่า วิทยานิพนธ์ หรือโครงการพิเศษออกแบบนิเทศศิลป์) ส่วนการกำหนดน้ำหนักหน่วยกิตนั้นมากกว่าวิชาอื่น ๆ คือ มีตั้งแต่ 4-10 หน่วยกิต แตกต่างกันไปในแต่ละสถาบัน โดยให้นักศึกษาเลือกทำโครงการที่ตนเองมีความถนัดและสนใจเป็นพิเศษ ศิลปนิพนธ์จึงมีโครงการที่หลากหลายคือ อาจมีทั้งงานออกแบบเลขศิลป์ทางการพิมพ์ งานออกแบบเลขศิลป์ของสิ่งแวดลอม หรืองานออกแบบเลขศิลป์ของภาพยนตร์และโทรทัศน์

วิธีการศึกษาศิลปนิพนธ์เป็นลักษณะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งหลักในการจัดการเรียนการสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือเอกัตศึกษานี้คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นคว้าตามแนวทางเสนอแนะจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิชา นักศึกษาจะพบอาจารย์ตามเวลาที่กำหนด เช่น สัปดาห์ละ 1 หรือ 2 ชั่วโมง ตามจำนวนหน่วยกิตที่ลงทะเบียนไว้และไม่จำเป็นต้องพบอาจารย์ทุกสัปดาห์ เพราะบางสัปดาห์จะกำหนดให้นักศึกษาไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และเวลาที่มาพบอาจารย์ตามตารางที่ทั้งสองฝ่ายจัดไว้ก็จะให้นักศึกษารายงานเรื่องที่ค้นคว้ารวบรวม ประมวลความรู้ความคิดเห็น ในขณะเดียวกันอาจารย์จะเป็นผู้ซักถามเพิ่มเติมหรือเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมให้ในกรณีที่ผู้เรียนได้สาระยังไม่ครบถ้วนตามที่ได้วางแผนร่วมกันได้ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530)

สำหรับวิชาศิลปนิพนธ์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิชาในที่นี้คือ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ แต่การประเมินผลศิลปนิพนธ์ใช้ผู้ประเมินที่เป็นทีม เพื่อให้ผลการประเมินมีความถูกต้องและยุติธรรมมากที่สุด เพราะการประเมินโดยผู้สอนเพียงคนเดียวอาจจะไม่กว้างและเป็นกลางเพียงพอ เพราะโดยธรรมชาติแล้วผู้สอนมักจะมีแนวโน้มเอียงไปในแนวทางที่ใกล้เคียงกับตนเอง (อิทธิพล ตั้งโฉลก, 2528)

ส่วนระยะเวลาในการประเมินจะกำหนดเป็นช่วง ๆ เพื่อความก้าวหน้าในการทำงานเป็นระยะ ๆ และเพื่อให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ การประเมินเป็นระยะจะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับปรุงแก้ไขงานได้อย่างถูกต้องทันที่ และในการประเมินผลครั้งสุดท้ายเป็นการประเมินสรุปเพื่อพิจารณาให้เกรดนักศึกษา เพื่อตัดสินว่าผลงานที่ทำนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจไว้หรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถสรุปได้ว่า การประเมินผลศิลปนิพนธ์เป็นทั้ง การประเมินผลย่อย (formative evaluation) และการประเมินผลสรุป (summative evaluation) เพราะมีทั้งการประเมินระหว่างดำเนินการและประเมินเมื่อเสร็จสิ้นการ ดำเนินการ ดังที่ สคริฟเวนส์ (Scriven, 1967 อ้างถึงใน เสริมศรี ไชยศรี, 2526) กล่าวไว้ว่า การประเมินผลย่อยเป็นการประเมินผลระหว่างเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ ระหว่างทำโครงการใดโครงการหนึ่ง เป็นการประเมินเป็นระยะ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือ เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่ถูกต้องได้ทันเวลาที่ ส่วนการประเมินผลสรุปหรือขั้นสุดท้ายนั้น มักต้องใช้ผลของการประเมินย่อยไปพิจารณาด้วย ซึ่ง บลูม (Bloom, 1971) ก็ได้กล่าวถึง การประเมินผลสรุปว่า เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นภาคการศึกษา จบการเรียนรายวิชาหรือ จบการดำเนินงานของโครงการ เพื่อให้ระดับคะแนน (grading) เพื่อการรับรอง

ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน (2526) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรีว่า สามารถพิจารณาได้ 2 แนวทาง คือ แนวที่ 1 ดูในแง่ของคุณภาพและ ปริมาณ โดยเรื่องของคุณภาพควรเน้นที่วิธีการ (methodology) เพื่อดูว่าวิธีการที่นักศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ได้ทำอย่างมีขั้นตอน มีระบบหรือไม่ ส่วนในเรื่องของปริมาณกำหนด ได้จากงานที่ทำและเวลา แนวที่ 2 เป็นการพิจารณาในเชิงกระบวนการและผลผลิต คือดู กระบวนการ (process) และ ผลผลิต (product) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้คอยดูว่า นักศึกษาได้ดำเนินการมาอย่างถูกต้อง หรือเป็นกระบวนการที่พอจะเชื่อถือได้แค่ไหน เพราะ ถ้านักศึกษาได้เข้าใจกระบวนการและเดินในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเกิดความมั่นใจว่าเมื่อ จบไปแล้วเขาจะหาความรู้ต่อไปได้

ซึ่งแนวคิดข้างต้นนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ สมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์ (2530) ที่ กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวัดผลและการประเมินผลการศึกษาว่า สามารถแยกเป็น 2 ส่วนคือวิธีการและผลงาน วิธีการ (procedure) คือลำดับขั้นของการกระทำ ส่วนผลงาน (product) คือผลจากการปฏิบัติตามวิธีการนั้น การวัดวิธีการผู้วัดจะต้องใช้เวลาในการ สังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน ต้องตั้งจุดมุ่งหมายว่าจะดูอะไรบ้าง ส่วนการวัดผลงานเป็นการ วัดที่เป็นอัตโนมัติมาก และงานแต่ละชนิดจะมีเกณฑ์ในการประเมินต่างกันไป ซึ่งจะต้องมี มาตรฐานหรือเกณฑ์ที่ยอมรับในระดับหนึ่ง ๆ การตัดสินผลงานต้องเลือกเกณฑ์ที่เหมาะสม

สำหรับการประเมินผลศิลปนิพนธ์ ระดับปริญญาตรี ก็ถือได้ว่าเป็นการประเมินผลด้านการปฏิบัติ เพราะข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการวัดผลด้วยวิธีการสังเกตผลงานและการสังเกตการปฏิบัติงาน

นอกจากการประเมินผลด้านการปฏิบัติจะพิจารณาจากกระบวนการและผลงานแล้ว จรัญ คำยง (ม.ป.ป.) ยังได้เสนอว่าการประเมินภาคปฏิบัติเพื่อให้มีความเที่ยงตรงและครอบคลุม ควรประกอบด้วย การประเมินความรู้พื้นฐาน (knowledge) การประเมินกระบวนการ (process) การประเมินผลงาน (product) และการประเมินคุณลักษณะในการทำงาน (working habit) ซึ่งการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไปก็มีการพิจารณาใน 4 ด้านนี้อยู่เหมือนกัน แต่ยังไม่มีการจัดเป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน

ปัญหาที่สำคัญในการประเมินงานเรียนทางศิลปะ คือปัญหาเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้วัดผลยังขาดความเป็นปรนัยค่อนข้างมาก ผู้สอนไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์ที่ใช้เพราะธรรมชาติของการเรียนการสอนทางศิลปะเกี่ยวข้องกับจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึก เกณฑ์การประเมินผลจึงมักขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ซึ่งเป็นอัตตาของผู้ประเมินแต่ละท่าน การประเมินผลงานเรียนทางศิลปะจึงมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่เสมอว่า ผู้เรียนไม่เข้าใจวิธีการประเมินของผู้สอนไม่ทราบว่า ผู้สอนใช้เกณฑ์อะไรในการประเมิน และยังมีปัญหาเรื่องความยุติธรรมและความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน (อิทธิพล ตั้งโฉลก, 2528) ซึ่งในการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ก็มีปัญหาดังกล่าวเช่นเดียวกัน คือปัญหาเรื่องความเป็นอัตนัยของการประเมิน

เนื่องจากการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ยังขาดการให้ความสำคัญในเชิงกระบวนการ และเกณฑ์การประเมินยังไม่มีความชัดเจนและครอบคลุมเพียงพอซึ่งจะมีผลทำให้การประเมินขาดความถูกต้องเที่ยงตรงได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่สำคัญมาก โดยเฉพาะการประเมินผลศิลปนิพนธ์เพราะเป็นการประเมินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาและการรักษามาตรฐาน ดังที่ สมหวัง นิธิยานูวัฒน์ (2530) กล่าวว่า การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาจะต้องประเมินก่อนเรียนและขณะเรียน ส่วนการประเมินเพื่อรักษามาตรฐาน ทำเมื่อสิ้นสุดการเรียน

ดังนั้นในการประเมินผลศิลปนิพนธ์ จึงน่าจะมีเกณฑ์ที่สามารถใช้เป็นข้อตกลงเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันทั้งผู้ประเมินและผู้ถูกประเมินได้ โดยเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นปรนัย (objectivity) คือ เป็นเกณฑ์ที่มาจากเครื่องมือวัดที่เป็นปรนัย เช่นเดียวกัน เพราะเกณฑ์ที่มีความเป็นปรนัยย่อมทำให้ผลสรุปมีความเที่ยงตรง (validity) ส่วนเกณฑ์ที่เป็นอัตนัย (subjectivity) เป็นเกณฑ์ที่ผู้ประเมินมักประเมินโดยใช้อารมณ์หรือเหตุผลเข้าข้างผู้ประเมินจึงทำให้ผลสรุปไม่มีความเที่ยงตรง (invalidity) (อำนาจเลิศชัยนติ, 2533)

จากผลการวิจัยเรื่อง การทำวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต : สภาพปัจจุบันของสมหวัง นิธิยานูวัฒน์ และศิริชัย กาญจนวาสิ (2523) เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในการประเมินผลวิทยานิพนธ์จำเป็นต้องมีเกณฑ์กลาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินของคณะกรรมการให้อยู่บนพื้นฐานของหลักการเดียวกัน เพื่อความถูกต้อง ยุติธรรม และความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน โดยงานวิจัยดังกล่าวได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการประเมินผลวิทยานิพนธ์ไว้ว่า วิธีการที่ใช้ในการสอบวิทยานิพนธ์ไม่มีเกณฑ์กลางในการพิจารณาคคุณภาพของวิทยานิพนธ์นี้สถิติก็ไม่ทราบแน่นอนว่าจะถูกประเมินในแง่ใดบ้าง การประเมินผลวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้คุณภาพโดยรวม ต่างคนต่างมีเกณฑ์เฉพาะของตนแล้วพิจารณาเสียงส่วนใหญ่ และในส่วนของข้อเสนอแนะกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ร้อยละ 66.67 เสนอให้สร้างเกณฑ์กลางในการประเมินการสอบวิทยานิพนธ์

สำหรับการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี สถาบันต่าง ๆ ที่มีการประเมินในด้านนี้ ก็ได้สร้างเกณฑ์ของตนเองขึ้นมาโดยอาศัยข้อมูลจากประสบการณ์และความคิดเห็นของกรรมการ แต่ไม่ได้สร้างขึ้นมาจากกรอบแนวคิดทางทฤษฎีของการประเมินผล จึงทำให้เกณฑ์การประเมินยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนเพียงพอ ซึ่งความสำคัญในเรื่องนี้ ชวาล แพรัตนกุล (2509) กล่าวไว้ว่า เครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่สร้างขึ้นอย่างถูกหลักวิชา จะทำให้ผู้เรียนได้เห็นแนวทางที่จะปรับปรุงตนเองได้ นอกจากนี้ ในบางแห่งก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้เกณฑ์และความเหมาะสมของกระบวนการประเมิน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสภาพและปัญหาของการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ด้านกระบวนการ

การและเกณฑ์การประเมิน เพื่อนำเสนอรูปแบบการประเมินผลที่มีความครอบคลุม เหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ โดยทำการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาที่มีการสอนสาขา ออกแบบนิเทศศิลป์ ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี และมีการทำศิลปนิพนธ์ในชั้นปีที่ 4 ทุกแห่ง เพราะผู้วิจัยมีความเห็นว่า การประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ไม่ว่าจะทำใน สถาบันใดหรือใช้ชื่อเรียกแตกต่างกันไปอย่างไรก็ตาม แต่วัตถุประสงค์ในการทำออกแบบ นิเทศศิลป์ ตลอดจนจุดมุ่งหมายในการประเมินผลก็มิได้แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาข้อมูลจาก ทุกสถาบันที่เกี่ยวข้องจึงน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม เพื่อจะกำหนดรูปแบบการประเมินซึ่ง สถาบันต่าง ๆ ที่มีการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์สามารถนำไปใช้ได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการประเมินผลศิลปนิพนธ์ สาขาออกแบบนิเทศ ศิลป์ ในด้านกระบวนการและเกณฑ์การประเมิน
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับ ปริญญาตรี

ขอบเขตในการวิจัย

1. การศึกษาสภาพและปัญหาของการประเมินผลศิลปนิพนธ์ สาขาออกแบบนิเทศ ศิลป์ จะพิจารณาในด้านกระบวนการและเกณฑ์การประเมิน จากอาจารย์ที่เป็นกรรมการ ประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ และนักศึกษาที่ผ่านการสอบศิลปนิพนธ์ตาม กระบวนการประเมินผลศิลปนิพนธ์ ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2535
2. สถาบันที่ทำการศึกษา เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนที่เปิดสอนสาขา การออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) และมีการประเมินผลศิลปนิพนธ์ใน ปีการศึกษา 2535

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ศิลปินพันธ์ หมายถึง ผลงานที่นักศึกษาผลิตขึ้นในวิชาศิลปินพันธ์ อันเป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ตามหลักสูตรการศึกษาของสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ซึ่งผลงานนี้สะท้อนถึงการเรียนรู้และความสามารถในการปฏิบัติงานออกแบบนิเทศศิลป์

การประเมินผลศิลปินพันธ์ หมายถึง การตัดสินคุณค่าของศิลปินพันธ์ โดยผู้หน้าที่ประเมินผลทำการสังเกตผลงานและการปฏิบัติ โดยใช้เครื่องมือประกอบการสังเกต แล้วพิจารณาตัดสินคุณค่าตามเกณฑ์ที่กำหนด

รูปแบบการประเมินผลศิลปินพันธ์ หมายถึง แบบแผนในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของศิลปินพันธ์ ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการประเมินและเกณฑ์การประเมิน

สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ หมายถึง สาขาวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบเลขนศิลป์ทางการพิมพ์ เลขนศิลป์ของสิ่งแวดลอม และเลขนศิลป์ของภาพยนตร์ วิทยโอ และโทรทัศน์ ซึ่งในบางสถาบันอาจมีการสอนเฉพาะเลขนศิลป์ทางการพิมพ์ และเลขนศิลป์ของสิ่งแวดลอม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลศิลปินพันธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ สำหรับสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในสาขาออกแบบนิเทศศิลป์
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยเกี่ยวกับ การนำเสนอรูปแบบการประเมินผลศิลปินพันธ์ในสาขาวิชาอื่นต่อไป